

Рівненський державний гуманітарний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра екології, географії та туризму

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 10. Теорія і методологія наук про Землю

Спеціальність 014 Середня освіта (Географія)

(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)»

Освітній ступінь магістр

(бакалавр/магістр)

Інститут, факультет, відділення Психолого-природничий факультет

(назва інституту, факультету, відділення)

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю» для здобувачів освітнього ступеня *магістр* галузі знань *01 Освіта/Педагогіка* спеціальності 014 Середня освіта (Географія) за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Географія)».

Мова навчання: українська.

Розробники: Лажнік В. Й., кандидат географічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму;
Мартинюк В.О. кандидат географічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології, географії та туризму РДГУ

Протокол № 11 від «28» серпня 2020 року

Завідувач кафедри екології, географії та туризму проф. Лико Д.В.

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією психолого-природничого факультету.

Протокол №4 від «2» вересня 2020 року

Голова навчально-методичної комісії доц.Сяська І.О.

© Лажнік В.Й., Мартинюк І.О., 2020
© РДГУ, 2020

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 5,0	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u>	Обов'язкова	
Модулів — 2	Спеціальність <u>014 Середня освіта (Географія)</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів — 2		2-й	2--й
Загальна кількість годин — 150		Семестр	
		3-й	4--й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних — 4,5 самостійної роботи студента — 5,0	Освітній рівень: другий (магістерський) рівень	22 год.	4 год.
		Практичні	
		28 год.	8 год.
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
		100 год.	138 год.
		Індивідуальні завдання: 20	
Вид контролю: іспит			
Передумови для вивчення дисципліни: вивчення дисциплін відповідно до освітньої програми.			

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю» є систематизація й узагальнення студентами знання теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій наук про Землю; ознайомлення з методологічною основою зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем наук про Землю та з сучасними методами проведення наукових досліджень.

2.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю» є:

– формування у магістрів-географів цілісної картини з теоретико-методологічних напрацювань у науках про Землю;

- ознайомлення студентів з історією зародження та еволюцією провідних теорій і методології наук про Землю;
- популяризація внеску географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань наук про Землю і дотичних до них наук;
- вивчити основні методи, що використовують у наукових дослідженнях наук про Землю;
- вивчити принципи й засади планування наукових спостережень і експериментів;
- знати закономірності процесів, що відбуваються в геосистемах різного рівня складності, а також правила проведення сучасних досліджень у науках про Землю;
- вміти використовувати різні методологічні підходи до рішення конкретних задач наук про Землю, проводити науковий експеримент та інтерпретувати отримані результати;
- оцінювати сучасні методологічні та теоретичні підходи географічної та геологічної науки, що застосовуються у світовій практиці;
- ознайомити із тематикою наукових пошуків і представниками провідних геологічних і географічних шкіл і центрів наукових досліджень України та світу;
- вміти застосовувати математично-статистичні методи опрацювання даних отриманих при проведенні досліджень у науках про Землю;
- виконувати спостереження основних параметрів географічного середовища;
- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- знати сучасні методи та інструментальні засоби наукових досліджень, у тому числі методи та засоби математичного і геоінформаційного моделювання;
- володіти компетенцією коректного використання компонент наукового знання (учення, теорія, концепція, парадигма та ін.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку наук про Землю, здійсненні власних наукових пошуків;
- творчо аналізувати результати наукової та виробничої роботи, самостійно знаходити шляхи її удосконалення та вміти інформативно та обґрунтовано оформити їх у відповідних інформаційних джерелах.

2.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні володіти наступними **компетентностями**:

загальними:

ЗК 2. Знання і розуміння предметної області та розуміння професії.

ЗК 3. Здатність до абстрактного та аналітичного мислення й генерування ідей.

ЗК 10 Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

фаховими:

ФК 1. Здатність продемонструвати знання і розуміння сучасних теоретичних та методологічних основ географії, а також методик викладання географії у старшій школі та закладі вищої освіти (ЗВО).

ФК 3. Здатність демонструвати загальну структуру географічної науки на основі взаємозв'язку основних учень про будову географічної оболонки Землі, стратегію сталого розвитку, фізико-географічні особливості материків і океанів, про соціально-економічний розвиток України, країн та регіонів світу.

ФК 4. Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати та розуміти внутрішню структуру географії, її предмет дослідження, місце і зв'язки в системі наук; володіти інформацією про досягнення географії для кожного етапу освітнього процесу з урахуванням дидактичних принципів і особливостей учнів та здобувачів вищої освіти.

ПРН 2. Знати структуру та базові принципи функціонування світового та національного географічного простору, сучасні концепції географічної науки і освіти.

ПРН 4. Знати особливості просторових відносин у природі та суспільстві, просторову

диференціацію географічного середовища і соціально-економічної діяльності людини, функціональні і просторові зв'язки та взаємозалежності у системі «природа-населення-господарство» на різних територіальних рівнях.

ПРН 6. Знати базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат конкретних галузей географії (у тому числі й на іноземній мові), їх теоретичні й емпіричні досягнення в природничій та суспільній географії, порівнювати різні погляди на проблемні географічні питання.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5,0 кредитів ECTS.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

НАУКОЗНАВЧІ ЗАСАДИ НАУК ПРО ЗЕМЛЮ.

Тема 1. Філософсько-методологічні засади наукового пізнання.

Наука як предмет дослідження. Поняття філософії науки. Основні концепції взаємовідносин філософії та науки. Суть наукового пізнання, знання та наукового дослідження. Поняття та загальні відомості про науку. Мета науки. Етапи становлення і розвитку науки. Основні поняття науки: категорія, принципи, аксіоми, закони, теорії, гіпотеза. Цілі і функції науки. Проблема позанаукового знання. Позанаукові форми пізнання (міф, релігія, мистецтво, мораль та ін.). Осмислення взаємозв'язків наукових і соціальних цінностей як умова сучасного розвитку науки.

Діалектичний підхід до дослідження. Глобальний еволюціонізм і сучасна наукова картина світу. Наука і релігія. Науки природничі та суспільні. Науки про Землю. Наукова теорія. Емпіричний та теоретичний рівні пізнання. Організаційна структура наукових досліджень в Україні. Поняття актуальності дослідження. Визначення об'єкта, предмета, теми дослідження. Виділення трьох груп об'єктів дослідження у сучасній науці: емпіричні й абстрактні, ідеалізовані та конструктивні, віртуальні. Суб'єктивний та історичний характер предмета науки. Основні напрями геологічних, природно-географічних і суспільно-географічних досліджень. Рівні і масштаби досліджень у науках про Землю.

Полісемантичний характер понять «науки про Землю» та «географія»: наука, навчальна дисципліна, розміщення об'єктів у просторі, культура. Поняття «лейтмотиви географії».. Сутність понять «гносеологія», «епістемологія», «когнітологія», «доксологія», «методологія наукового пізнання», «парадигма». Головні концепти географічної науки, їхня сучасна інтерпретація: геопростір, геочас, гео- часопростір.

Головні концепції розвитку науки: концепція екстерналізму, концепція інтерналізму, діалектична концепція, концепція комулятивізму, концепція фальсифікаціонізму, концепція наукових революцій, концепція конкурентних науково-дослідних програм, концепція епістемологічного анархізму.

Головні тенденції сучасного розвитку науки: трансформація, трансдисциплінарність, технізація, екологізація, аксіологізація, комерціалізація, англіканізація, деформація.

Тема 2. Розвиток наукових знань про Землю.

Об'єкт та предмет дослідження в науках про Землю. Філософсько-методологічне обґрунтування проблеми взаємодії природних та соціально-економічних утворень. Специфіка об'єкта дослідження на стику різних наук про Землю. Наукові підходи до періодизації історії наук про Землю (формаційний, цивілізаційний). Донауковий етап. Міфологемний напрям (приблизно до V ст. до н. е.) (Гомер, Гесіод). Парадигми: теогонізм, політеїзм, тотемізм, кордоцентризм, антеїзм. Науковий етап розвитку наук про Землю. Еволюція поглядів на об'єкт, предмет, зміст, завдання географічних і геологічних наук. Основні віхи і персоналії у розвитку наук про Землю з найдавніших часів до середини XIX ст. Ультроструктурні напрями досліджень: космологічний, світознавчий, країнознавчий, районний, етногеографічний, історико-географічний, загальноземлезнавчий, екологічний,

конструктивно-географічний. Основні причини посилення диференціації географічної науки, починаючи з другої половини XIX століття. Об'єктивна закономірність сполучення процесів диференціації та інтеграції наук про Землю в XX столітті.

Сучасне визначення геології та географії як головних наук про Землю. Зародження концепції географічного детермінізму; її сучасне переосмислення (географічний посибілізм, географічний пробабілізм, інвайронменталізм). Наукові школи в науках про Землю. Визначення предмету дослідження в науках про Землю різними науковими школами. Природно-географічні системи. Людина як об'єкт вивчення в географії. Місце географії в системі наук про Землю. Сучасна система географічних наук, процеси диференціації, інтеграції в географії, структурна організація сучасної географії. Підсистема фізико-географічних та суспільно-географічних наук. Нові напрями розвитку географічної науки. Загальногеографічні науки. Проблема формування єдиної комплексної географії. Роль сучасних географічних досліджень у пізнанні об'єктивного світу.

Тема 3. Методологія наукового пізнання. Система методів і підходів географічної науки.

Принципи та методи наукового дослідження. Залежність істинності отриманого знання від якості методу. Поняття наукового методу та його основні риси. Основні групи загальних та конкретно-наукових методів. Класифікація методів пізнання: емпіричні, теоретичні, комбіновані. Вимоги до методів дослідження. Проблема класифікації методів наукового пізнання.

Система методів землезнавства та фізичної географії. Групи методів суспільної географії. Сутність і загальнонаукове значення геометоду. Роль геометоду в негеографічних природничих і суспільних науках (геологія, біологія, медицина, демографія, соціологія, політологія, лінгвістика та ін.). Поняття наукової мови як знакового інструментарію створення теоретичного знання, так і продукту наукової діяльності та засобу наукового спілкування. Науковий текст, головні його характеристики.

Загальнонаукові підходи та їх застосування у процесі наукових досліджень. Критерії практики в геологічних і географічних дослідженнях. Фундаментальні, пошукові та прикладні дослідження. Принципи наук про Землю. Хорологічний підхід (події, явища у просторі) – географія. Історичний підхід (події, явища у часі) – історія. Географічний підхід – комплексність і територіальність аналізу об'єкту вивчення. Системний підхід – сукупність елементів, об'єднаних загальною діяльністю (функцією) (система – онотологічне і епістемологічне розуміння). Інформаційний підхід – розгляд процесів, явищ з точки зору найбільш загального інформаційного обміну. Синергетичний підхід – міждисциплінарні дослідження. Еволюційний підхід – розгляд процесів у розвитку. Проблемний підхід у науках про Землю.

Тема 4. Системна методологія й теоретизація географії.

Поняття системи. Системний аналіз і синтез, системний підхід, загальна теорія систем (К. фон Барталанфі), А. Богданов (тектологія), М. Месарович (розробка логіко-концептуального і математичного апарату мислення).

Головні поняття системного аналізу: підсистема, надсистема, елементи, зв'язки (прямі, зворотні), структура (внутрішня, зовнішня), ієрархія, функція, зовнішнє середовище, ціль, стан, рівновага, стійкість, мінливість, інформація, синергія, емерджентність, гармонія, управління, система універсум, пуста система.

Класифікація систем: природні та штучні (за походженням); закриті й відкриті; статичні й динамічні; детерміновані та стохастичні; прості, складні та дуже складні; лінійні й нелінійні системи. Властивості систем – цілісність і подільність, інтегративність, емерджентність, гетерогенність, структурованість, ієрархічність, адаптивність, стійкість, надійність, еквіфінальність, розвиток, відмежованість системи від навколишнього середовища, взаємодія з навколишнім середовищем, синергія, пріоритет інтересів, мультиплікативність, самоорганізація, складність, простота, ентропія, негентропійність.

Закон нестрогого поділу територіальних систем на субсистеми (нестроге входження систем у суперсистеми). Головні завдання теорії систем: виявлення та чітке формулювання проблеми за умов невизначеності, оптимізація структури, виявлення цілей функціонування і

розвитку системи; вивчення організації системи. Головні принципи теорії систем: цілісності, ізоморфізму, кінцевої мети, ієрархії та їхнє (систем) рангування, функціонування, розвитку.

Системний підхід в географії і основи вчення про геосистеми. Географічні системи та комплекси. Сутність географічних зв'язків і відношень. Системні об'єктні категорії географічної науки. Планета Земля як реальна, матеріальна, природна, відкрита, велика, самоорганізована, складна, самокерована, активна, динамічна система.

Тема 5. Географічне середовище та господарство.

Геологічний, біологічний та антропогенний кругообіги речовини, енергії та інформації. Освоєння території і географічне середовище. Критерії інтенсивності господарського освоєння території. Види господарського освоєння території. Антропогенні природні процеси в геосистемах. Порушення гравітаційної рівноваги в геосистемах. Порушення біологічної рівноваги і біологічного кругообігу речовин. Техногенна міграція хімічних елементів в геосистемах. Зміна теплового балансу в геосистемах. Оцінка ступеня антропогенного порушення ландшафтів. Вплив географічного середовища на систему розселення. Оптимальні та екстремальні умови життєдіяльності людей. Щільність населення в залежності від умов географічного середовища.

Тема 6. Система наукових методів дослідження у сучасних науках про Землю.

Загальнонаукові та конкретно-наукові методи. Методи спостережень та інформаційне забезпечення географічних та геологічних досліджень (методи безпосередніх польових спостережень, дистанційні методи). Картографічний метод та його розвиток і застосування в наукових дослідженнях. ГІС-технології. Районування як метод географічного синтезу. Єдність традиційних та новітніх методів в наукових дослідженнях. Проблеми інтеграції в географії. Систематизація та класифікація об'єктів досліджень у науках про Землю. Вчення про ареали в географії. Територіальна диференціація та географічні системи. Основні принципи районування як засобу розподілу земної поверхні на окремі просторові одиниці. Районоутворюючі фактори та принципи. Погляд на сполучення окремих одиниць. Основні географічні закони і закономірності (широтна зональність, висотна поясність, азональність, природні територіальні комплекси, соціально-економічні територіальні системи і комплекси, економічне районування тощо). Значення районування для пізнання специфічного, особливого, загального в природі, господарстві, населенні та культурі. Роль конструктивної географії (конструктивного методу) у створенні загальної теорії цілеспрямованого природокористування й конструктивно-перетворювальних моделей оптимізації географічного середовища на різних рівнях територіальної спільності. Суспільно-природничі системи як реальні об'єкти конструктивної географії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ОСНОВНІ ПРИКЛАДНІ ТЕОРІЇ НАУК ПРО ЗЕМЛЮ.

Тема 7. Теорія взаємодії суспільства та природи.

Розвиток географічних уявлень про взаємодію людини та природи. Географічний детермінізм і географічний нігілізм. Роботи Гіппократа, Аристотеля, Страбона, Ш. Монтеск'є, К. Ріттера, Е. Реклю, Ф. Ратцеля, П. Тейлора та ін. Проблемні питання впливу географічного середовища на життя людей та господарський розвиток суспільства. Питання теорії антропогенної трансформації геосистем.

Екологічний напрям в географії. Природні ресурси та природно-ресурсний потенціал. Екологічний потенціал території. Географія населення та екологічний потенціал ландшафту. Географізація комплексу екологічних дисциплін. Територіальні еколого-географічні проблеми та ситуації. Геоекологічні проблеми окремих регіонів України.

Тема 8. Теоретико-методологічні основи природничої географії.

Природнича географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю. Основна мета природничої географії. Структура природничої географії. Теоретичні та прикладні фізико-географічні наукові галузі, що вивчають як структурні складові географічної оболонки (цілісні географічні системи), так і окремі її природні компоненти у спонтанному й антропогенно навантаженому станах. Співвідношення понять землезнавство, землезнання, геологія, геонімія, землелогія, фізична географія, природнича географія, ландшафтознавство, природнича геонаука, геосферологія, геокосмологія та ін.

Природничо-географічні знання та їх роль у загальнонауковому та загальногеографічному пізнанні. Їєрхарічні рівні системи наукового природничо-географічного знання. Головні вчення, теорії, концепції, гіпотези й категорії системи наукового природничо-географічного знання. Основні наукові парадигми природничої географії: описово-природнича, ландшафтна, функціональна, перцепційна, конструктивно-географічна, стійкого розвитку, ноосферно-екологічна. Основні тенденції й напрями сучасного розвитку природничої географії.

Тема 9. Теоретико-методологічні основи суспільної географії.

Суспільна географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю. Основна мета суспільної географії. Історія номінацій суспільної географії: статистика, економічна географія, антропогеографія, економічна і соціальна географія, соціально-економічна географія, суспільна географія, географія суспільства, нова економічна географія, нова суспільна географія як географія інформаційного суспільства, гуманітарна географія, гуманістична географія. Система наукового суспільно-географічного знання та її роль у загальногеографічному та загальнонауковому пізнанні.

Головні вчення, теорії, концепції, гіпотези та категорії системи наукового суспільно-географічного знання. Традиційні суспільно-географічні наукові напрями досліджень: економіко-географічний (галузево-статистична і районна школа), географо-природно-ресурсний, демогеографічний, соціально-географічний, територіального комплексування, політико-географічний, світознавчий, регіоналістика, краєзнавство, країнознавство.

Наукові українські суспільно-географічні школи: Київська, Львівська, Одеська, Сімферопольська, Харківська, Чернівецька. Зміна основних наукових парадигм у суспільній географії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Сучасні межові напрями суспільно-географічної науки на основі розширення предметної сфери і методів дослідження: історична географія, геодемографія, геоетнографія, геолінгвістика, геокультурологія, геополітика, військова географія, геостратегія, георозвідка, геомілітаристика, геоукраїністика, геоглобалістика, геоэкономика, геологістика, геомаркетинг, геотуризмологія, геософія та ін.

Тема 10. Роль географії у сучасному світі та пріоритетні напрями її розвитку.

Географія в системі наук про Землю та сучасному світі. Географізація мислення на рубежі нового тисячоліття. Міжнародне співробітництво в галузі географії. Зростаюча роль географічних знань в світі. Ускладнення взаємодії в глобальній та регіональній системах «населення-господарство-природа». Нові практичні завдання географії. Проблема управління геосистемами, поява геокібернетики. Основні тенденції розвитку географічної науки. Розвиток інформаційних і ГІС-технологій. Роль географії в науковому обґрунтуванні та практичному забезпеченні раціонального природокористування та охорони природи. Пріоритетні напрями географії в глобалізаційному світі. Основні парадигми розвитку сучасної географії (за М. В. Багровим): парадигма стійкого розвитку; ноосферно-екологічна парадигма; просторово-часова парадигма; парадигма регіонального розвитку. Світоглядно-освітній, гносеологічний і соціальний статус географії в сучасному інформатизованому суспільстві. Завдання та трансформація географічної освіти.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Наукознавчі засади наук про Землю.												
Тема 1. Філософсько-методологічні засади наукового пізнання.	14	2	2	–	–	10	13	1	–	–	–	12
Тема 2. Розвиток наукових знань про Землю.	14	2	2	–	–	10	13	–	1	–	–	12
Тема 3. Методологія наукового пізнання. Система методів і підходів географічної науки.	14	2	2	–	–	10	13	1	–	–	–	12
Тема 4. Системна методологія й теоретизація географії.	16	2	4	–	–	10	13	–	1	–	–	12
Тема 5. Географічне середовище та господарство.	14	2	2	–	–	10	13	–	1	–	–	12
Тема 6. Система наукових методів дослідження у сучасних науках про Землю.	16	2	4	–	–	10	15	–	1	–	–	14
Разом – за змістовним модулем 1	88	12	16	–	–	60	80	2	4	–	–	74
Змістовий модуль 2. Основні прикладні теорії наук про Землю.												
Тема 7. Теорія взаємодії суспільства і природи.	14	2	2	–	–	10	17	–	1	–	–	16
Тема 8. Теоретико-методологічні основи природничої географії.	16	2	4	–	–	10	18	1	1	–	–	16
Тема 9. Теоретико-методологічні основи суспільної географії.	18	4	4	–	–	10	18	1	1	–	–	16
Тема 10. Роль географії у сучасному світі та пріоритетні напрями її розвитку.	14	2	2	–	–	10	17	–	1	–	–	16
Разом – за змістовним модулем 2	62	10	12	–	–	40	70	2	4	–	–	64
Усього годин	150	22	28	–	–	100	150	4	8	–	–	138

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1.	Філософсько-методологічні засади наукового пізнання.	2
2.	Розвиток наукових знань про Землю.	2
3.	Методологія наукового пізнання. Система методів і підходів географічної науки.	2
4.	Системна методологія в географії.	2
5.	Теорія систем у географії.	2
6.	Географічне середовище та господарство.	2
7.	Система наукових методів дослідження у сучасних науках про Землю.	2
8.	Основні принципи районування геопростору та конструктивного методу дослідження.	2
9.	Теорія взаємодії суспільства і природи	2
10.	Структура природничої географії.	2
11.	Головні вчення та теорії природничої географії.	2
12.	Структура суспільної географії.	2
13.	Головні вчення та теорії суспільної географії.	2
14.	Роль географії у сучасному світі та пріоритетні напрями її розвитку.	2
Разом		28 год.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	
1.	Цілі та функції науки. Головні концепції розвитку науки.	10	12
2.	Класифікація методів пізнання реальної дійсності. Система підходів у географічних науках.	10	12
3.	Наукові підходи до періодизації історії наук про Землю. Концепція географічного детермінізму.	10	12
4.	Головні поняття системного аналізу.	5	6
5.	Головні завдання та принципи теорії систем у географічних науках.	5	6
6.	Суть поняття «господарське освоєння території». Антропогенне порушення ландшафтів.	10	12
7.	Методи спостережень та інформаційне забезпечення в географічних науках.	5	7

8.	Основні географічні закони та закономірності. Районування та конструктивний метод у географії.	5	7
9.	Природні умови та ресурси. Екологічний потенціал території.	10	16
10.	Структура природничої географії. Співвідношення понять «землезнавство» та «землезнання».	5	8
11.	Ієрархічні рівні системи наукового природничо-географічного знання.	5	8
12.	Історичні номінації суспільної географії.	5	8
13.	Головні вчення та теорії суспільної географії.	5	8
14.	Сучасні пріоритетні напрями розвитку географічної науки.	10	16
	Разом	100*год.	138 год.

Примітка: 100/138 – денна форма/ заочна форма навчання*

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

1. Скласти словник термінів та понять за матеріалами курсу (5 балів).
2. Написати реферат за темою «Поняттєво-термінологічна система однієї з категорій географічної науки (за вибором студента) (5 балів).

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю» використовують такі методи навчання:

- МН1 – словесний метод (лекція, співбесіда, дискусія тощо);
- МН2 – практичний метод (практичні та лабораторні заняття);
- МН3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
- МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- МН5 – відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- МН6 – самостійна робота (розв'язання завдань).
- МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль знань з дисципліни викладач здійснює за рейтинговою системою. Результати навчальної діяльності студентів оцінюють за 100-бальною шкалою.

а) поточний контроль знань:

- оцінювання усних відповідей на занятті;
- оцінювання контрольних робіт;
- оцінювання завдань для самостійної роботи;
- тестовий контроль.

б) підсумковий контроль знань:

- оцінювання усних відповідей на заліку та іспиті.
- МО1 – екзамен;
- МО2 – усне або письмове опитування;
- МО4 – тестування;

- МО5 – командні проекти;
- МО6 – реферат, есе;
- МО7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- МО9 – захист лабораторних і практичних робіт;
- МО10 – залік.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.

Визначити за допомогою якісних критеріїв мінімальний пороговий рівень оцінки і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку. Зазначити використовувану числову (рейтингову) шкалу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Контроль за процесом засвоєння студентами курсу та якістю знань здійснюватиметься у ході поточного та підсумкового контролю. Оцінювання знань студентів здійснюється за 100 бальною шкалою. Поточний контроль передбачає:

– перевірку знань студентів у ході практичних занять (усні відповіді, виконання презентацій, рефератів та їх захист, виконання навчально-дослідних завдань, проектів, перевірка письмових завдань зошита самостійної підготовки);

– представлення проекту, за темою передбаченими змістовими модулями.

У процесі поточного контролю студенти можуть набирати до 60 балів.

Модуль завершується проведенням підсумкового модульного контролю. Він може проводитися у формі усного опитування чи письмового виконання.

Виконання індивідуального проекту та завдань самостійної роботи з вивчення курсу оцінюються за 10 бальною шкалою.

Поточне оцінювання та самостійна робота										ІНДЗ	Екзамен	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	10	40	100
3	3	3	6	3	6	3	6	6	3			
Модульний контроль – 4					Модульний контроль – 4							

T1, T2... T11 - теми змістових модулів.

Сумарна максимальна кількість балів з навчальної дисципліни: 100 балів (60 балів – за практичні заняття та самостійну роботу, 40 балів – екзамен).

Робота здобувачів на практичних заняттях оцінюється за п'ятибальною шкалою:

– перевірка готовності студентів до виконання практичних робіт, своєчасне виконання та захист – 2 бали;

– виконання самостійної роботи – 1 бали.

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

– навчально-методичні матеріали з курсу;

– тестові завдання;

– методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи студентів.

13. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Наука як предмет наукового дослідження.
2. Етапи становлення та розвитку науки.
3. Цілі та функції науки.
4. Сучасна наукова картина світу.
5. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання.
6. Визначення об'єкта, предмета та теми дослідження.
7. Основні напрями наукових досліджень у науках про Землю.
8. Рівні і масштаби досліджень у науках про Землю.
9. Полісемантичний характер понять «науки про Землю» та «географія».
10. Головні концепти географічної науки.
11. Основні концепції розвитку науки.
12. Головні тенденції сучасного розвитку науки.
13. Принципи наукового дослідження.
14. Класифікація методів наукового пізнання.
15. Система методів землезнавства та фізичної географії.
16. Роль геометоду в негеографічних природничих і суспільних науках.
17. Поняття наукової мови.
18. Науковий текст та головні його характеристики.
19. Хорологічний підхід у науках про Землю.
20. Історичний й географічний підходи у науках про Землю.
21. Системний та інформаційний підходи у науках про Землю.
22. Синергетичний, еволюційний та проблемний підходи у науках про Землю.
23. Об'єкт і предмет дослідження у науках про Землю.
24. Еволюція поглядів на об'єкт, предмет і зміст географічної науки.
25. Основні віхи та персоналії у розвитку наук про Землю.
26. Диференціація та інтеграція наук у XX і XXI століттях.
27. Місце географії в системі наук про Землю.
28. Сучасна система географічних наук.

29. Нові напрями розвитку географічної науки.
30. Поняття системи.
31. Системний аналіз: поняття та структура.
32. Класифікація та властивості систем.
33. Головні принципи теорії систем.
34. Вчення про геосистеми.
35. Географічні системи та комплекси.
36. Освоєння території та географічне середовище.
37. Антропогенні природні процеси в геосистемах.
38. Оцінка ступеня антропогенного порушення ландшафтів.
39. Вплив географічного середовища на систему розселення населення.
40. Методи спостережень та інформаційне забезпечення географічних досліджень.
41. ГІС-технології.
42. Картографічний метод та його застосування в наукових дослідженнях.
43. Систематизація та класифікація об'єктів досліджень у науках про Землю.
44. Територіальна диференціація та географічні системи.
45. Районування геопростору.
46. Основні географічні закони та закономірності.
47. Роль конструктивного підходу у створенні загальної теорії оптимізації геосередовища.
48. Розвиток географічних уявлень про взаємодію людини та природи.
49. Географічний детермінізм і географічний нігілізм.
50. Питання теорії антропогенної трансформації геосистем.
51. Екологічний напрям досліджень у географії.
52. Природні ресурси та умови.
53. Природно-ресурсний потенціал території.
54. Екологічний потенціал ландшафту.
55. Природнича географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю.
56. Структура природничої географії.
57. Теоретичні та прикладні наукові галузі природничої географії.
58. Головні вчення, теорії, концепції та гіпотези природничої географії.
59. Основні наукові парадигми природничої географії.
60. Основні тенденції та напрями сучасного розвитку природничої географії.
61. Суспільна географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю.
62. Історія номінації суспільної географії.
63. Структура сучасної суспільної географії.
64. Головні вчення, теорії, концепції та гіпотези суспільної географії.
65. Основні наукові парадигми суспільної географії географії.
66. Основні тенденції та напрями сучасного розвитку суспільної географії.
67. Географізація наукового мислення на початку ХХІ століття.
68. Нові практичні завдання географії і наук про Землю.
69. Роль географії у науковому обґрунтуванні раціонального природокористування.
70. Пріоритетні напрями розвитку географії в глобалізаційному світі.
71. Нові парадигми розвитку сучасної географії за М. В. Багровим.
72. Завдання та трансформація сучасної географічної освіти.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Влах М. Р. Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
2. Кисельов Ю. О. Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
3. Кіптенко В. К. Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.

4. Мороз С. А. Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
5. Немець К. А. Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
6. Олійник Я. Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.
7. Пашенко В. М. Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пашенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.
8. Петлін В. М. Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
9. Пістун М. Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
10. Поросенков Ю. В. Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
11. Шаблій О. Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
12. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
13. Шаблій О. І. Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.
14. Штойко П. І. Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.

Додаткова

15. Бейдик О. О. Географія : короткий тлумачний словник / О. О. Бейдик. — К. : Либідь, 2001. — 192 с.
16. Білецький М. І. Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 164 с.
17. Блій де Г. Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер, О. Шаблій ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
18. Влах М. Р. Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 241 с.
19. Воробьев Д. Н. Методологические проблемы теоретизации географии : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары, 2004. — 133 с.
20. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. — К. : Вища шк., 1975. — 248 с.
21. Гладкий Ю. Н. Гуманитарная география как научное знание / Ю. Н. Гладкий. — СПб. : Directmedia, 2016. — 544 с.
22. Голубець М. А. Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.
23. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
24. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.
25. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посіб. для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К. : Знання, 1998. — 416 с.
26. Петлін В. М. Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — 400 с.
27. Петлін В. М. Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
28. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.

29. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.
30. Шевчук Л. Т. Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.
31. Шевчук С. М. Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень) : монографія / С. М. Шевчук. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ (ІНТЕРНЕТ) РЕСУРСИ

Бібліотеки:

1. РДГУ: абонент №1 – м. Рівне, вул. Пластова, 31.
2. Абонент №2 – м. Рівне, вул. Толстого, 3.
3. Абонент №3 – м. Рівне, вул. Пластова, 41.
4. Обласна наукова – м. Рівне, майдан Короленка, 6, тел.22-10-63.
5. Міська – м. Рівне, вул. Київська, 44, тел. 24-12-47.

Ресурси мережі Інтернет:

1. Міністерство енергетики та захисту довкілля України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/content/misiya-ta-strategiya.html>
2. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.mstu.gov.ua>.
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://nlu.org.ua/>
6. Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com>.
7. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lginfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=211&Itemid=217&lang=ru.
8. Вісник Львівського університету. Серія географічна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/issue/archive>.
9. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://visgeo.onu.edu.ua>.
10. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Геологія. Географія. Екологія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journals.uran.ua/geoeso>.
11. Інститут географії НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://igu.org.ua>.
12. Історія української географії : всеукр. наук.-теор. часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtur.narod.ru/istoukrgeo/isorukrgeo.htm>.
13. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://econom.chnu.edu.ua/naukovi-vydannya/arhiv>.
14. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrgeojournal.org.ua>.
15. Часопис соціально-економічної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://periodicals.karazin.ua/socesongegeo>.
16. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

17. Journal of Geography, Politics and Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ejournals.eu/JGPS>.
18. National Geographic Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.nationalgeographic.com>.
19. Polish Geographical Review [Electronic resource]. — Mode of access : <http://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication?id=162&tab=3>.

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю».
Перезатверджена без змін та доповнень (зі змінами та доповненнями) на 20__-20__
навчальний рік на засіданні кафедри _____

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Завідувач кафедри _____ проф. Лико Д.В.

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Голова навчально-методичної комісії _____ доц. Сяська І.О.

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю».
Перезатверджена без змін та доповнень (зі змінами та доповненнями) на 20__-20__ навчальний
рік на засіданні кафедри _____

Розділ робочої програми навчальної дисципліни	Зміни і доповнення

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Завідувач кафедри _____ проф. Лико Д.В.

Робочу програму схвалено навчально-методичною комісією факультету

Протокол від “ ____ ” _____ 20__ року № ____

Голова навчально-методичної комісії _____ доц. Сяська І.О.

Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології і педагогіки
Психолого-природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

Назва дисципліни	Теорія і методологія наук про Землю
Викладач	Лажнік Володимир Йосипович, кандидат географічних наук, проф. кафедри екології, географії та туризму; Мартинюк Віталій Олексійович, кандидат географічних наук, проф. кафедри екології, географії та туризму.
Профайл викладача на сайті кафедри	Сайт кафедри: https://kegt-rshu.in.ua/
Е-mail викладача:	lazhnik-vi@ukr.net vitalii.martyniuk@rshu.edu.ua
Посилання на освітній контент дисципліни в CMS Moodle (за наявності) або на іншому ресурсі	https://kegt-rshu.in.ua/
Консультації	<i>Очні консультація: вівторок з 11:00 до 13:00</i> <i>On-line консультація: п'ятниця з 11:00 до 13:00</i> <i>тел. 0953905558</i>

Анотація дисципліни

Мета курсу – надати студентам уявлення про сучасні теоретико-методологічні основи наук про Землю. Метою лекційного курсу є засвоєння студентами теоретичного матеріалу щодо теоретико-методологічних засад наук про Землю, системну методологію та теоретизацію географії, основні методи дослідження в науках про Землю. Метою практичних робіт засвоєння наукових підходів і методів, за допомогою яких можна досліджувати процеси і явища, що відбуваються в геосередовищі, основні наукові парадигми наукового вчення про геосистеми.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 5,0	Галузь знань <u>01 Освіта/Педагогіка</u>	Обов'язкова	
Модулів — 2	Спеціальність <u>014 Середня освіта (Географія)</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів — 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин — 150		Семестр	
		3-й	4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних — 4,5 самостійної роботи студента — 5,0	Освітній рівень: другий (магістерський) рівень	22 год.	4 год.
		Практичні	
		28 год.	8 год.
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
		100 год.	138 год.
		Індивідуальні завдання: 20	
Вид контролю: іспит			
Передумови для вивчення дисципліни: вивчення дисциплін відповідно до освітньої програми.			

Передумови

Ефективність засвоєння змісту дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю» значно підвищиться, якщо студент попередньо опанував матеріалом дисциплін відповідно до освітньої програми.

Метою викладання навчальної дисципліни «*Теорія і методологія наук про Землю*» є систематизація й узагальнення студентами знання теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій наук про Землю; ознайомлення з методологічною основою зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем наук про Землю та з сучасними методами проведення наукових досліджень.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «*Теорія і методологія наук про Землю*» є:

- формування у магістрів-географів цілісної картини з теоретико-методологічних напрацювань у науках про Землю;
- ознайомлення студентів з історією зародження та еволюцією провідних теорій і методології наук про Землю;
- популяризація внеску географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань наук про Землю і дотичних до них наук;
- вивчити основні методи, що використовують у наукових дослідженнях наук про Землю;
- вивчити принципи й засади планування наукових спостережень і експериментів;
- знати закономірності процесів, що відбуваються в геосистемах різного рівня складності, а також правила проведення сучасних досліджень у науках про Землю;
- вміти використовувати різні методологічні підходи до рішення конкретних задач наук про Землю, проводити науковий експеримент та інтерпретувати отримані результати;
- оцінювати сучасні методологічні та теоретичні підходи географічної та геологічної науки, що застосовуються у світовій практиці;
- ознайомити із тематикою наукових пошуків і представниками провідних геологічних і географічних шкіл і центрів наукових досліджень України та світу;
- вміти застосовувати математично-статистичні методи опрацювання даних отриманих при проведенні досліджень у науках про Землю;
- виконувати спостереження основних параметрів географічного середовища;
- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- знати сучасні методи та інструментальні засоби наукових досліджень, у тому числі методи та засоби математичного і геоінформаційного моделювання;
- володіти компетенцією коректного використання компонент наукового знання (учення, теорія, концепція, парадигма та ін.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку наук про Землю, здійсненні власних наукових пошуків;
- творчо аналізувати результати наукової та виробничої роботи, самостійно знаходити шляхи її удосконалення та вміти інформативно та обґрунтовано оформити їх у відповідних інформаційних джерелах.

2.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні володіти наступними **компетентностями**:

загальними:

ЗК 2. Знання і розуміння предметної області та розуміння професії.

ЗК 3. Здатність до абстрактного та аналітичного мислення й генерування ідей.

ЗК 10 Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

фаховими:

ФК 1. Здатність продемонструвати знання і розуміння сучасних теоретичних та методологічних основ географії, а також методик викладання географії у старшій школі та закладі вищої освіти (ЗВО).

ФК 3. Здатність демонструвати загальну структуру географічної науки на основі взаємозв'язку основних учень про будову географічної оболонки Землі, стратегію сталого розвитку, фізико-географічні особливості материків і океанів, про соціально-економічний розвиток України, країн та регіонів світу.

ФК 4. Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати та розуміти внутрішню структуру географії, її предмет дослідження, місце і зв'язки в системі наук; володіти інформацією про досягнення географії для кожного етапу освітнього процесу з урахуванням дидактичних принципів і особливостей учнів та здобувачів вищої освіти.

ПРН 2. Знати структуру та базові принципи функціонування світового та національного географічного простору, сучасні концепції географічної науки і освіти.

ПРН 4. Знати особливості просторових відносин у природі та суспільстві, просторову диференціацію географічного середовища і соціально-економічної діяльності людини, функціональні і просторові зв'язки та взаємозалежності у системі «природа-населення-господарство» на різних територіальних рівнях.

ПРН 6. Знати базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат конкретних галузей географії (у тому числі й на іноземній мові), їх теоретичні й емпіричні досягнення в природничій та суспільній географії, порівнювати різні погляди на проблемні географічні питання.

Дидактична карта дисципліни

Теми заняття, кількість годин	Форма діяльності	Методи навчання і оцінювання	Оцінювання аудиторної роботи	Завдання самостійної роботи, години	Література, інформаційні ресурси	Оцінювання самостійної роботи	Термін виконання самостійної роботи
Змістовий модуль 1.							
Наукознавчі засади наук про Землю.							
Тема 1. Філософсько-методологічні і засади наукового пізнання. (2 год.)	Лекція	МН1, МН3		Тема 1. Цілі та функції науки. Головні концепції розвитку науки. (10 год.) МН6, МО2	4, 5, 7, 8, 13, 17, 18, 19, 20, 31.	1 бал	на практичній роботі
Практична робота 1. Філософсько-методологічні і засади наукового пізнання. (2 год.)	Практична	МН2, МН3, МО2, МО9	2 бали				
Тема 2. Розвиток наукових знань про Землю. (2 год.)	Лекція	МН1, МН3		Тема 2. Класифікація методів пізнання реальної дійсності. Система підходів у географічних науках. (10 год.) МН6, МО2	2, 5, 6, 9, 12, 18, 22, 30	1 бал	на практичній роботі
Практична робота 2. Розвиток наукових знань про Землю. (2 год.)	Практична	МН2, МН3, МО2, МО9	2 бали				
Тема 3. Методологія наукового пізнання. Система методів і підходів	Лекція	МН1, МН3		Тема 3. Наукові підходи до періодизації історії наук про Землю. Концепція	2, 5, 6, 9, 12, 15, 18, 19, 22, 26, 31	1 бал	на практичній роботі

географічної науки. (2 год.) Практична робота 3. Методологія наукового пізнання. Система методів і підходів географічної науки. (2 год.)	Практична	МН2, МН3, МО2, МО9	2 бали	географічного детермінізму. (10 год.) МН6, МО2			
Тема 4. Системна методологія й теоретизація географії. (2 год.) Практична робота 4. Системна методологія в географії. (2 год.) Практична робота 5. Теорія систем в географії. (2 год.)	Лекція Практична Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, МО2, МО9 МН2, МН3, МО2, МО9	 2 бали 2 бали	Тема 4. Головні поняття системного аналізу. (5 год.) МН6, МО2 Тема 5. Головні завдання та принципи теорії систем у географічних науках. (5 год.) МН6, МО2	3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 23, 24, 26, 30 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 23, 24, 26, 29, 30	1 бал 1 бал	на практичній роботі на практичній роботі
Тема 5. Географічне середовище та господарство. (2 год.) Практична робота 6. Географічне середовище та господарство. (2 год.)	Лекція Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, МО2, МО9	 2 бали	Тема 6. Суть поняття «господарське освоєння території». Антропогенне порушення ландшафтів. (10 год.) МН6, МО2	1, 3, 11, 13, 14, 20, 23, 25, 27, 31	1 бал	на практичній роботі
Тема 6. Система методів сучасних наук про Землю. (2 год.) Практична робота 7. Система наукових методів дослідження у сучасних	Лекція Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, МО2, МО9	 2 бали	Тема 7. Методи спостережень та інформаційне забезпечення в географічних науках. (5 год.) МН6, МО2 Тема 8. Основні географічні закони та закономірності	3, 6, 7, 8, 10, 11, 25, 29 1, 4, 6, 11, 13, 15, 19, 20, 21, 23, 26, 30	1 бал 1 бал	на практичній роботі на практичній роботі

науках про Землю. (2 год) Практична робота 8. Основні принципи районування геопростору та конструктивного методу дослідження. (2 год.)	Практична	МН2, МН3, М02, М09	2 бали	. Районування та конструктивний метод у географії. (5 год.) МН6, М02			
Змістовий модульний контроль	Тести	М04	4 бали				
Змістовий модуль 2. Основні прикладні теорії наук про Землю.							
Тема 7. Теорія взаємодії суспільства і природи. (2 год.) Практична робота 9. Теорія взаємодії суспільства і природи. (2 год.)	Лекція Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, М02, М09	 2 бали	Тема 9. Природні умови та ресурси. Екологічний потенціал території. (10 год.) МН6, М02	1, 2, 6, 11, 13, 14, 23, 25, 27, 30	1 бал	на практичній роботі
Тема 8. Теоретико-методологічні і основи природничої географії. (2 год.) Практична робота 10. Структура природничої географії. (2 год.) Практична робота 11. Головні вчення та теорії природничої географії. (2 год.)	Лекція Практична Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, М02, М09 МН2, МН3, М02, М09	 2 бали 2 бали	Тема 10. Структура природничої географії. Співвідношення понять «землезнавство» та «землезнавства». (5 год.) МН6, М02 Тема 11. Ієрархічні рівні системи наукового природничо-географічного знання. (5 год.) МН6, М02	1, 3, 4, 11, 13, 14, 23, 25, 26, 27, 31 1, 3, 4, 11, 13, 14, 23, 25, 26, 27, 30	1 бал 1 бал	на практичній роботі на практичній роботі
Тема 9. Теоретико-методологічні і основи суспільної географії. (4 год.) Практична робота 12. Структура	Лекція Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, М02, М09	 2 бали	Тема 12. Історичні номінації суспільної географії. (5 год.) МН6, М02	2, 4, 6, 7, 8, 12, 15, 16, 20, 21, 22, 29 2, 4, 6, 7, 8, 12, 15, 16,	1 бал 1 бал	на практичній роботі

суспільної географії. (2 год.) Практична робота 13. Головні вчення та теорії суспільної географії. (2 год.)	Практична	МН2, МН3, МО2, МО9	2 бали	Тема 13. Головні вчення та теорії суспільної географії (5 год) МН6, МО2	20, 21, 22, 28		на практичній роботі
Тема 10. Роль географії у сучасному світі та пріоритетні напрями її розвитку. (2 год.) Практична робота 14. Роль географії у сучасному світі та пріоритетні напрями її розвитку. (2 год.)	Лекція Практична	МН1, МН3 МН2, МН3, МО2, МО9	 2 бали	Тема 14. Сучасні пріоритетні напрями розвитку географічної науки. (10 год.) МН6, МО2	2, 4, 5, 6, 12, 20, 28, 29, 30	1 бал	на практичній роботі
Змістовий модульний контроль	Тести	МО4	4 бали				
Підсумковий контроль	Презентація результатів навчання	МО2, МО10	40 балів	Виконання ІНДЗ	Захист ІНДЗ	10 балів	Згідно розкладу

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- МН1 – словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- МН2 – практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
- МН3 – наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій);
- МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- МН5 – відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- МН6 – самостійна робота (розв'язання програмних завдань);
- МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота студентів.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

- МО2 – усне або письмове опитування
- МО3 – колоквиум,
- МО4 – тестування;
- МО5 – командні проєкти;
- МО6 – реферати, есе;
- МО7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- МО8 – студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- МО9 – захист лабораторних і практичних робіт;
- МО10 – іспит.

Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Ноутбук, персональний комп'ютер, мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет, інше обладнання для:

- комунікації та опитувань,
- виконання домашніх завдань,
- виконання завдань практичної роботи,
- виконання завдань самостійної роботи,
- проходження тестування (поточний, модульний, підсумковий контроль).

Програмне забезпечення для роботи з освітнім контентом дисципліни та виконання передбачених видів освітньої діяльності.

Політика дисципліни

При організації освітнього процесу здобувачі вищої освіти, викладачі, методисти та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу у РДГУ, Положення про академічну доброчесність, Положення про оцінювання знань і умінь здобувачів вищої освіти, Положення про практики, Положення про внутрішнє забезпечення якості освіти. Кожен викладач ставить здобувачам вищої освіти систему вимог та правил поведінки здобувачів вищої освіти на заняттях, доводить до їх відома методичні рекомендації щодо виконання різних видів робіт. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність під час практичного заняття; (не)допустимість пропусків та запізнь на заняття; правила користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; відповідальність за несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

Політика доброчесності

Здобувач вищої освіти виконуючи самостійну або індивідуальну роботу (реферат, есе, курсову тощо) повинен дотримуватись політики доброчесності. У разі наявності плагіату в індивідуальній роботі здобувача вищої освіти він отримує незадовільну оцінку і повинен повторно виконати ще раз індивідуальні завдання, які передбаченні усилабусі.

Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, модульний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю студентів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма контролю: екзамен.

Критерії оцінювання. Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в розподіл балів, які отримують студенти при вивченні дисципліни.

Рівень знань оцінюється згідно Положення про оцінювання знань і умінь студентів РДГУ:

Суми балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90-100	A	відмінно	здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить і опрацьовує необхідну інформацію, вміє	Високий (творчий)	відмінно	зарах

			використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні здібності			
82-89	B	дуже добре	здобувач вищої освіти вільно володіє теоретичним матеріалом, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
74-81	C	добре	здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, загалом самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, з-поміж яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок			
64-73	D	задовільно	здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, з-поміж яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задов	
60-63	E	достатньо	здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадов	не зарах

		о контролю				
1-34	F	незадовільн о з обов'язкови м повторним вивченням залікового кредиту	здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадов	не зарах

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність під час практик; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за курсову роботу; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо.

Здобувачам вищої освіти надається право підвищувати свій рейтинг лише шляхом складання іспитів за графіком екзаменаційної сесії.

Залік виставляється за результатами поточного модульного контролю, проводиться по завершенню вивчення навчальної дисципліни.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни «Теорія і методологія наук про Землю»

Поточне оцінювання та самостійна робота										ІНДЗ	Екзамен	Сума балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
3	3	3	6	3	6	3	6	6	3	10	40	100
Модульний контроль – 4					Модульний контроль – 4							

T1, T2... T11 – теми змістових модулів.

Сумарна максимальна кількість балів з навчальної дисципліни: 100 балів (60 балів – за практичні заняття та самостійну роботу, 40 балів – екзамен).

Робота здобувачів на практичних заняттях оцінюється за п'ятибальною шкалою:

– перевірка готовності студентів до виконання практичних робіт, своєчасне виконання та захист – 2 бали;

– виконання самостійної роботи – 1 бали.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Наука як предмет наукового дослідження.
2. Етапи становлення та розвитку науки.
3. Цілі та функції науки.
4. Сучасна наукова картина світу.
5. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання.
6. Визначення об'єкта, предмета та теми дослідження.
7. Основні напрями наукових досліджень у науках про Землю.
8. Рівні і масштаби досліджень у науках про Землю.

9. Полісемантичний характер понять «науки про Землю» та «географія».
10. Головні концепти географічної науки.
11. Основні концепції розвитку науки.
12. Головні тенденції сучасного розвитку науки.
13. Принципи наукового дослідження.
14. Класифікація методів наукового пізнання.
15. Система методів землезнавства та фізичної географії.
16. Роль геометоду в негеографічних природничих і суспільних науках.
17. Поняття наукової мови.
18. Науковий текст та головні його характеристики.
19. Хорологічний підхід у науках про Землю.
20. Історичний й географічний підходи у науках про Землю.
21. Системний та інформаційний підходи у науках про Землю.
22. Синергетичний, еволюційний та проблемний підходи у науках про Землю.
23. Об'єкт і предмет дослідження у науках про Землю.
24. Еволюція поглядів на об'єкт, предмет і зміст географічної науки.
25. Основні віхи та персоналії у розвитку наук про Землю.
26. Диференціація та інтеграція наук у XX і XXI століттях.
27. Місце географії в системі наук про Землю.
28. Сучасна система географічних наук.
29. Нові напрями розвитку географічної науки.
30. Поняття системи.
31. Системний аналіз: поняття та структура.
32. Класифікація та властивості систем.
33. Головні принципи теорії систем.
34. Вчення про геосистеми.
35. Географічні системи та комплекси.
36. Освоєння території та географічне середовище.
37. Антропогенні природні процеси в геосистемах.
38. Оцінка ступеня антропогенного порушення ландшафтів.
39. Вплив географічного середовища на систему розселення населення.
40. Методи спостережень та інформаційне забезпечення географічних досліджень.
41. ГІС-технології.
42. Картографічний метод та його застосування в наукових дослідженнях.
43. Систематизація та класифікація об'єктів досліджень у науках про Землю.
44. Територіальна диференціація та географічні системи.
45. Районування геопростору.
46. Основні географічні закони та закономірності.
47. Роль конструктивного підходу у створенні загальної теорії оптимізації геосередовища.
48. Розвиток географічних уявлень про взаємодію людини та природи.
49. Географічний детермінізм і географічний нігілізм.
50. Питання теорії антропогенної трансформації геосистем.
51. Екологічний напрям досліджень у географії.
52. Природні ресурси та умови.
53. Природно-ресурсний потенціал території.
54. Екологічний потенціал ландшафту.
55. Природнича географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю.
56. Структура природничої географії.
57. Теоретичні та прикладні наукові галузі природничої географії.
58. Головні вчення, теорії, концепції та гіпотези природничої географії.
59. Основні наукові парадигми природничої географії.
60. Основні тенденції та напрями сучасного розвитку природничої географії.
61. Суспільна географія як інтегрований науковий напрям у науках про Землю.

62. Історія номінації суспільної географії.
63. Структура сучасної суспільної географії.
64. Головні вчення, теорії, концепції та гіпотези суспільної географії.
65. Основні наукові парадигми суспільної географії географії.
66. Основні тенденції та напрями сучасного розвитку суспільної географії.
67. Географізація наукового мислення на початку ХХІ століття.
68. Нові практичні завдання географії і наук про Землю.
69. Роль географії у науковому обґрунтуванні раціонального природокористування.
70. Пріоритетні напрями розвитку географії в глобалізаційному світі.
71. Нові парадигми розвитку сучасної географії за М. В. Багровим.
72. Завдання та трансформація сучасної географічної освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Влах М. Р. Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
2. Кисельов Ю. О. Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
3. Кіптенко В. К. Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
4. Мороз С. А. Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
5. Немець К. А. Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
6. Олійник Я. Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.
7. Пащенко В. М. Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.
8. Петлін В. М. Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
9. Пістун М. Д. Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
10. Поросенков Ю. В. Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
11. Шаблій О. Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
12. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
13. Шаблій О. І. Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.
14. Штойко П. І. Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.

Додаткова

15. Бейдик О. О. Географія : короткий тлумачний словник / О. О. Бейдик. — К. : Либідь, 2001. — 192 с.
16. Білецький М. І. Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 164 с.
17. Блії де Г. Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блії, П. Муллер, О. Шаблій ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблія]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
18. Влах М. Р. Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 241 с.
19. Воробьев Д. Н. Методологические проблемы теоретизации географии : дис. ... канд.

- филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары, 2004. — 133 с.
20. Геренчук К. І. Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. — К. : Вища шк., 1975. — 248 с.
 21. Гладкий Ю. Н. Гуманитарная география как научное знание / Ю. Н. Гладкий. — СПб. : Directmedia, 2016. — 544 с.
 22. Голубець М. А. Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.
 23. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
 24. Олійник Я.Б. Вступ до соціальної географії : навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.
 25. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посіб. для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К. : Знання, 1998. — 416 с.
 26. Петлін В. М. Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — 400 с.
 27. Петлін В. М. Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
 28. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
 29. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.
 30. Шевчук Л. Т. Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.
 31. Шевчук С. М. Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень) : монографія / С. М. Шевчук. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ (ІНТЕРНЕТ) РЕСУРСИ

1. Міністерство енергетики та захисту довкілля України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: <https://menr.gov.ua/content/misiya-ta-strategiya.html>
2. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: <http://www.mstu.gov.ua>.
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: <https://nlu.org.ua/>
6. Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. — Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com>.
7. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lgtinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=211&Itemid=217&lang=ru.
8. Вісник Львівського університету. Серія географічна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/issue/archive>.
9. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://visgeo.onu.edu.ua>.
10. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Геологія. Географія. Екологія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journals.uran.ua/geoeso>.
11. Інститут географії НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://igu.org.ua>.

12. Історія української географії : всеукр. наук.-теор. часопис [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtur.narod.ru/istoukrgeo/isorukrgeo.htm>.
13. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://econom.chnu.edu.ua/naukovi-vydannya/arhiv>.
14. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrgeojournal.org.ua>.
15. Часопис соціально-економічної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://periodicals.karazin.ua/socesongeo>.
16. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.
17. Journal of Geography, Politics and Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ejournals.eu/JGPS>.
18. National Geographic Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.nationalgeographic.com>.
19. Polish Geographical Review [Electronic resource]. — Mode of access : <http://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication?id=162&tab=3>.